

YRKESFAGLIG FORDYPNING - Veien til lærekontrakt

Handlingsplan for forbedret
kvalitet i Yrkesfaglig fordypning.

TELEMARK
fylkeskommune

Innhold

YRKESFAGLIG FORDYPNING - Veien til lærekontrakt	1
Innhold	2
1. Innledning	3
2. Formål	3
3. Overgang fra skole til lære i Telemark	3
4. Bakgrunn	5
4.1 Yrkesfaglig fordypning (YFF)	5
4.2 Utfordringer Yrkesfaglig fordypning	6
5. Drøftinger langs fire dimensjoner	7
5.1 Organisering av faget	7
5.1.1 Stort rom for lokal tilpassing	7
5.1.2 Lokalt samarbeid	10
5.1.3 Oppfølging av elever som er utplassert	12
5.1.4 Timetall	12
5.2 Innhold i lokal læreplan Yrkesfaglig fordypning	15
5.3 Vurdering	17
5.4 Dokumentasjon	18
5.5 Andre problemstillinger	20
5.5.1 Internasjonalisering	20
5.5.2 Opplæring i fag fra de studieforberedende utdanningsprogrammene	20
6. Tiltak	20
6.1 Organisering	20
6.1.1 Lokalt samarbeid	20
6.1.2 Timetall	21
6.2 Tiltak mht innhold i lokal læreplan – Yrkesfaglig fordypning	21
6.3 Tiltak vurdering	21
6.4 Tiltak dokumentasjon	22
6.5 Ansvarsfordeling Yrkesfaglig fordypning:	22
7. Grunnlagsdokumenter	23

1. Innledning

En av de store endringene for fag- og yrkesopplæringen i Kunnskapsløftet var innføringen av Prosjekt til fordypning (PTF) som eget fag. Fra 1. august 2016 byttet faget navn fra Prosjekt til fordypning (PTF) til Yrkesfaglig fordypning (YFF) for tydeligere å klargjøre innholdet i faget.

Yrkesfaglig fordypning (YFF) er faget hvor elevene på yrkesfaglige utdanningsprogram kan få erfaring med aktuelle lærefag. I samarbeid med bedrift eller andre skoler kan de få fordype seg i kompetansemålene på Vg3, og få erfaring med innhold, oppgaver og arbeidsmåter som karakteriserer yrket de er interessert i.

Kvaliteten på Yrkesfaglig fordypning er avhengig av ett tett samarbeid mellom skoleeier, skoleleder, lærere, bedrifter, opplæringskontorer og elever. Det kan være mange aktører involvert. For at skolene og bedriftene skal kunne gjennomføre og samarbeide godt i yrkesfaglig fordypning, er det viktig å ha formelle samarbeidsavtaler, planer og dokumentasjon.

Skoleeier har undersøkt status i de videregående skolene, og funnet at organiseringen, innholdet, vurderingen og dokumentasjonen av faget varierer fra skole til skole og mellom utdanningsprogram. Det kan synes som at ansvarsfordelingen mellom de ulike parter er uklar. Det kan også synes som at elevenes valgmuligheter er begrenset mht reelle valg mellom flere lokale læreplaner i yrkesfaglig fordypning. Skoleeier har også drøftet og fått innspill fra Opplæringskontorene med hensyn til deres erfaringer med faget.

2. Formål

Hensikten med dette dokumentet er å gi en oppdatert og kunnskapsbasert statusoversikt på området Yrkesfaglig fordypning, som skal legges til grunn for vurderinger og anbefalinger knyttet til videre arbeid; - strategisk og operativt. Dokumentet avdekker svakheter i gjennomføringen av faget Yrkesfaglig fordypning, og kommer med konkrete tiltak for å få en bedre og mer lik praksis på skolene i Telemark langs fire dimensjoner:

1. Organisering av faget, herunder lokalt samarbeid og timetall for elever og lærere
2. Innhold i faget – lokale læreplaner
3. Vurdering
4. Dokumentasjon

3. Overgang fra skole til lære i Telemark

Oppsummering av forskning om fag- og yrkesopplæring viser at Yrkesfaglig fordypning (tidligere Prosjekt til fordypning) er den faktoren som har hatt den tydeligste effekten på elevenes yrkesvalg, motivasjon for utdanning, mulighet for læreplass og forståelsen av sammenhengen mellom teori og praksis. Det er ingen grunn til å tro at dette er annerledes i Telemark. En bedre og høyere kvalitet på faget Yrkesfaglig fordypning

kan derfor ses på som et viktig ledd med hensyn til å bedre gjennomføringen i videregående opplæring innenfor yrkesopplæringen i Telemark.

Det er store variasjoner mellom skoler og mellom utdanningsprogram mht inngåelse av lærekontrakt etter endt skole.

Figur 1 Overgang fra Vg2 YF 2014/15 per utdanningsprogram, prosent

	Lære	Alternativ Vg3 i skole	Vg3 yrkesfag	Påbygg	Omvalg	Ikke i opplæring
Bygg- og anleggsteknikk	56,4%	5,4%	9,4%	8,7%	6,0%	14,1%
Design og håndverk	31,7%	1,7%	20,0%	6,7%	18,3%	21,7%
Elektrofag	43,9%	0,0%	33,3%	14,6%	5,8%	2,3%
Helse- og oppvekstfag	15,2%	0,2%	39,7%	35,0%	3,6%	6,3%
Medier og kommunikasjon (gammel ordning)	0,0%	0,0%	73,9%	17,1%	4,5%	4,5%
Naturbruk	0,0%	2,1%	60,4%	12,5%	8,3%	16,7%
Restaurant - og matfag	53,8%	2,6%	10,3%	5,1%	12,8%	15,4%
Service og samferdsel	29,4%	2,0%	24,2%	14,4%	9,8%	20,3%
Teknikk og industriell produksjon	56,8%	4,1%	9,2%	8,1%	11,8%	10,0%
Total, 2014-15	32,2%	1,8%	30,2%	18,6%	7,4%	9,9%

Figuren viser resultater for alle skoler i skoleåret 2014-15. Det inkluderes kun data for elever med Elevstatus Elev (E) eller Sluttet (S) eller Alternativ opplæringsplan (A) og Elevtype Normal (N) eller International baccalaureate (I) eller Yrkes- og studiekompetanse (Y) og Skoletype Offentlig videregående skole.

Indikatoren viser detaljert overgang for elever som i valgte skoleår gikk på Vg2 yrkesfaglig retning. Data importeres fra VIGO. Data er hentet 27. september, 2016.

Figur 2 Overgang Vg2 YF 2014/15 per skole, prosent

	Lære	Alternativ Vg3 i skole	Vg3 yrkesfag	Påbygg	Omvalg	Ikke i opplæring
Bamble videregående skole	42,5%	2,8%	18,9%	13,2%	6,6%	16,0%
Hjalmar Johansen videregående skole	32,7%	5,4%	30,6%	9,5%	13,6%	8,2%
Kragerø videregående skole	26,6%	1,6%	29,7%	28,1%	6,3%	7,8%
Nome videregående skole	44,8%	0,6%	24,7%	10,9%	8,0%	10,9%
Notodden videregående skole	19,2%	0,6%	37,1%	25,7%	8,4%	9,0%
Porsgrunn videregående skole	35,5%	1,2%	32,5%	12,0%	7,8%	10,8%
Rjukan videregående skole	60,0%	0,0%	10,0%	10,0%	17,5%	2,5%
Skien videregående skole	33,0%	1,1%	21,3%	17,0%	5,3%	22,3%
Skogmo videregående skole	25,1%	2,2%	35,5%	25,8%	4,4%	7,1%
Vest-Telemark videregående skole	36,7%	0,0%	30,4%	19,0%	6,3%	7,6%
Total, 2014-15	32,2%	1,8%	30,2%	18,6%	7,4%	9,9%

Figuren viser resultater for alle skoler i skoleåret 2014-15. Det inkluderes kun data for elever med Elevstatus Elev (E) eller Sluttet (S) eller Alternativ opplæringsplan (A) og Elevtype Normal (N) eller International baccalaureate (I) eller Yrkes- og studiekompetanse (Y) og Skoletype Offentlig videregående skole.

Indikatoren viser detaljert overgang for elever som i valgte skoleår gikk på Vg2 yrkesfaglig retning. Data importeres fra VIGO. Data er hentet 27. september, 2016.

Tallene over viser overgangen fra yrkesfaglige utdanningsprogram på VG2 til videre løp for skoleåret 2014-15, og vi ser at det er store utfordringer på de fleste programområder mht å skaffe seg læreplass rett etter VG2 i Telemark. Noen programområder (Medier og kommunikasjon, Naturbruk og Helse- og oppvekst) har mange elever som hele tiden har hatt studiekompetanse som mål, og dermed ikke aktuelle for læreplass. Dette må man ta hensyn til ved utarbeidelse av retningslinjer for faget Yrkesfaglig fordypning.

Tallene ser litt bedre ut når man ser hvor mange elever som har fullført opplæring etter 5 år, da med enten studiekompetanse eller yrkeskompetanse. Tabellen under viser likevel at utdanningsprogrammene Service- og samferdsel, Restaurant- og matfag og Bygg- og anleggsteknikk har de største utfordringene mht å få elevene gjennom hele opplæringsløpet.

Figur 3 Gjennomføring i løpet av 5 år, prosent

	Bamble vgs	Bø vgs	Hjalmar Johansen vgs	Kragere vgs	Lunde vgs	Notodden vgs	Porsgrunn vgs	Rjukan vgs	Skien vgs	Skogmo vgs	Søve vgs	Vest-Telemark vgs	Total
Bygg- og anleggsteknikk				55,0	73,3			25,0		46,9			52,5
Design og håndverk					85,2		70,6						77,0
Elektrofag	94,1				65,2	76,9		77,8		87,7			82,7
Helse- og oppvekstfag	57,1			64,0	72,7	66,7		73,3		67,9		66,7	66,4
Naturbruk											64,9		64,9
Restaurant - og matfag	56,3	33,3	50,0										48,8
Service og samferdsel	30,0					25,0			41,0				34,8
Teknikk og industriell produksjon	73,5		60,4	58,3	70,3	48,1	76,8	88,9				84,2	68,8

Indikatoren viser andelen elever som har fullført og bestått opplæringen i løpet av fem år etter påbegynt opplæring. Med påbegynt opplæring menes de elever som startet i videregående opplæring i valgt skoleår. Årstall i indikatoren viser til året elevene påbegynte opplæringen. Eleven telles på den skolen eleven startet ved i VG1. Telledato er 1.10 hvert år. Data importeres fra VIGO. Antall elever viser til nevner i tabellen over. Data er hentet 27. september, 2016.

4. Bakgrunn

4.1 Yrkesfaglig fordypning (YFF)

Formålet med Yrkesfaglig fordypning, i henhold til Utdanningsdirektoratet sitt skriv av 27. april 2016, er:

«å gi elevene mulighet til å prøve ut ett eller flere aktuelle lærefag slik at de kan få et godt grunnlag for å velge lærefag. De skal få erfaring med innhold, oppgaver og arbeidsmåter som karakteriserer yrkene utdanningsprogrammet kvalifiserer dem for, og få mulighet til å fordype seg i kompetansemål fra læreplanene på Vg3-nivå. Elevene skal få mulighet til å oppleve realistiske arbeidssituasjoner gjennom bruk av ulike læringsarenaer.

Yrkesfaglig fordypning skal gjøre det mulig å veksle mellom læringsarenaer og gi elevene mulighet til å oppleve realistiske arbeidssituasjoner i læringsarbeidet.

Yrkesfaglig fordypning skal bidra til å introdusere elevene for arbeidslivet, og gi regionalt og lokalt arbeidsliv mulighet til å definere innholdet i opplæringen i tråd med lokale kompetansebehov basert på læreplaner for aktuelle fag.

Yrkesfaglig fordypning skal også gi elevene mulighet til å ta fellesfag i fremmedspråk eller programfag fra studieforberedende utdanningsprogrammer og fellesfag fra Vg3 påbygging til generell studiekompetanse.»

Det er få endringer i faget Yrkesfaglig fordypning, utover at det har byttet navn. Den viktigste endringen er at ansvaret for faget forankres bedre hos skoleeier og skoleleder. Det presiseres at skoleeier har ansvaret for at det blir utarbeidet lokale læreplaner i yrkesfaglig fordypning og at opplæringen blir gjennomført i samsvar med disse læreplanene. Videre at skoleeier har ansvar for at elevene blir vurdert i forhold til kompetansemålene i de lokale læreplanene. Skoleeier må også legge til rette for at elevene får et reelt valg mellom flere lokale læreplaner i yrkesfaglig fordypning. Skolen skal på sin side ta initiativ til å samarbeide med opplæringsansvarlig i bedriften om å utarbeide lokale læreplaner.

Endringene gjør at det er behov for at det utarbeides et bedre system for oppfølging av skolene for å sikre kvaliteten på faget, og knytte fagopplæring, næringsliv og skoler tettere sammen.

4.2 utfordringer Yrkesfaglig fordypning

Skolene er gitt stor lokal frihet når det gjelder innhold og organisering av Yrkesfaglig fordypning (tidligere Prosjekt til fordypning). Målt i antall timer (årstimetallet i Yrkesfaglig fordypning er 168 timer på Vg1 og 253 på Vg2, som utgjør hhv 6 og 9 undervisningstimer per uke) utgjør faget om lag 30% av den yrkesrettede delen av undervisningen på Vg1 og Vg2. Hvilket tilbud elevene får i disse timene, har derfor stor betydning for hva slags kompetanse som utvikles i fag- og yrkesopplæringen.

FAFO har evaluert innføringen av prosjekt til fordypning på yrkesfaglige utdanningsprogram og har utarbeidet fire delrapporter som belyser hvilken betydning prosjekt til fordypning har for elevers og lærlingers gjennomføring og kompetanseoppnåelse i videregående opplæring. Oppsummeringen av denne forskningen viser som nevnt at dette faget er den faktoren som har hatt den tydeligste effekten på elevenes yrkesvalg, motivasjon for utdanning, mulighet for læreplass og forståelsen av sammenhengen mellom teori og praksis.

Første delrapport fra evalueringen av faget Prosjekt til fordypning (FAFO, 2008) viser at det er en vei å gå før forventningene til faget er innfridd. Samarbeidet mellom videregående skoler og det lokale arbeidslivet er preget av enkeltpersoners faglige kontakter og nettverk. Det er behov for å formalisere nettverk og avtaler med bedrifter. Bedrifter gir uttrykk for at de i større grad ønsker å delta i planleggingen av elevenes praksisperiode. Bedriftene er heller ikke godt nok kjent med innholdet i Kunnskapsløftet.

Andre delrapport fra evalueringen (FAFO, 2010) peker på overgangen fra skole til læretid og konkluderer med at det å være utplassert i en eller flere bedrifter, har vært viktig for overgangen fra skole til læretid. Rapporten konkluderer med at Prosjekt til fordypning gir et bedre grunnlag for å velge yrke. For et flertall av lærlingene har Prosjekt til fordypning vært viktig for å skaffe den læreplassen de har i dag. Mangel på læreplasser er en viktig årsak til at mange ikke fullfører opplæringsløpet. Et viktig spørsmål er imidlertid i hvilken grad og på hvilken måte Prosjekt til fordypning kan bidra til å lette overgangen fra skole til lærebedrift.

Den avsluttende rapporten (FAFO, 2012) oppsummerer at Prosjekt til fordypning gir elevene et bedre grunnlag for valg av utdanning og yrke, gir motiverte elever og fremstår som en viktig arena for å skaffe læreplass. MEN om intensjonen er en sterkere vektlegging av fag og faglighet i opplæringen, er det derimot et stort potensial for videre utvikling. Det pekes på at skolenes lokale tradisjoner og lærernes fagkompetanse legger sterke føringer for elevenes muligheter for faglig fordypning og dermed også for rekrutteringen til ulike fag. En sterkere involvering av aktører i arbeidslivet er trolig en forutsetning dersom Prosjekt til fordypning skal kunne bidra til utvikling og fornyelse av fagene og fagopplæringen på lokalt og regionalt nivå.

Telemark fylkeskommune gjennomførte en undersøkelse blant avdelingsledere og lærere i videregående opplæring våren 2016, for å avdekke ulikheter i organisering og gjennomføring av faget. Svarprosenten var dessverre lav og resultatene sprikende, men skoleeier har likevel valgt å ta utgangspunkt i dette materialet, i sin beskrivelse av utfordringer så vel som for anbefalte handlinger. 94 lærere besvarte undersøkelsen og 24 avdelingsledere ledere (41%).

Forskningsresultater, signaler fra partene i arbeidslivet og undervisningssektoren generelt har vist et behov for justeringer i faget. Stortingsmelding 20 (2012–2013) «På rett vei», oppsummerte behovene for endring i Prosjekt til fordypning slik: behov for bedre faglig fordypning, bedre vurderingsrutiner, behov for at faget skulle forankres bedre hos skoleeier og skoleleder og behov for et nytt navn på faget.

5. Drøftinger langs fire dimensjoner

5.1 Organisering av faget

5.1.1 Stort rom for lokal tilpassing

Læreplanen åpner for lokal tilpassing av tilbudene til elever både på VG1 og VG2. Det må tas hensyn til skolenes muligheter og forutsetninger, det lokale næringslivet sitt behov, samtidig som elevene skal få reelle valgmuligheter mellom flere læreplaner. Elevenes interesser og behov er et viktig grunnlag for å organisere tilbudene. Fleksibilitet i bruken av opplæringsarenaer (bedrift, skoleverksted, elevbedrift, andre skoler, mv) er et annet. Det er også mulig å benytte timetallet fleksibelt. Yrkesfaglig fordypning må derfor planlegges i nært samarbeid både med elevene og med de mange støttespillerne i faget.

Dagens ordning er fleksibel og har gitt elevene mange valgmuligheter, men har hatt den ulempen at store deler av opplæringen i faget har foregått i skole og ikke oppfylt fagets hovedintensjon om at elevene så tidlig

som mulig skulle få prøve ut ett eller flere yrker i bedrift eller fordype seg i det yrket de har bestemt seg for å velge.

Stortingsmelding 20, «På rett vei», foreslår å «endre forskrift til opplæringsloven slik at det legges opp til at mer av opplæringen i prosjekt til fordypning bør foregå i bedrift». Verken direktoratet eller Telemark fylkeskommune har imidlertid mulighet til å pålegge bedrifter å ta imot elever i faget. Yrkesfaglig fordypning kan være et fag som binder sammen innholdet i skolen og regionale kompetansebehov. Opplæringslovens § 12-4 slår fast at yrkesopplæringsnemnda skal arbeide for å heve kvaliteten av hele fag- og yrkesopplæringen, blant annet skal yrkesopplæringsnemnda gi råd om hvordan medvirke til regional utvikling.

Med endring av forskriften for Yrkesfagligfordypning, skilles det i liten grad mellom Vg1 og Vg2 mht innhold i faget. Dette for å sikre at mer av opplæringen i Yrkesfaglig fordypning skal kunne foregå i bedrift, allerede på Vg1. Videre er endringene ment å ivareta at Yrkesfaglig fordypning skal være et fag som binder opplæring i skole og bedrift bedre sammen og som fremmer et godt samarbeid mellom skole og lokalt arbeidsliv.

Årstimetallet i Yrkesfaglig fordypning er 168 timer på Vg1 og 253 på Vg2.

Det finnes ikke eksakte tall på hvor mange elever som har Yrkesfaglig fordypning-timer i bedrift versus i skole, eller hvor stor andel av timene som blir brukt i skole. Skolene rapporterer imidlertid at elevene i større grad har praksis i bedrift i VG2.

Lærerne i vår undersøkelse svarer slik på spørsmål om hvilke læringsarenaer som er tatt i bruk og i hvilket omfang på VG1:

Prosentvis fordeling av timene	0 %	5 %	10 %	20 %	40 %	60 %	80 %	100 %	N
Andre videregående skoler - (I)	1 8	0	0	0	2	1	0	1	2 2
Yrkesorientering - (I)	2	4	9	5	2	0	0	0	2 2
Klasseromsundervisning i relaterte yrkesfag - (I)	2	1	12	11	4	1	0	1	3 2
Klasseromsprosjekt - (I)	1	2	3	7	5	2	4	3	2 7
Kvasibedrift/skoleverksted - (I)	5	0	5	5	1	4	7	1	2 8
Bedriftsbesøk - (U)	8	5	7	1	2	2	0	0	2 5
Arbeidspraksis i bedrift - (U)	9	1	4	3	5	3	7	0	3 2
Læring i arbeid - (U)	1 0	0	5	1	1	1	3	0	2 1

Lærerne i vår undersøkelse svarer slik på hvilke læringsarenaer som er tatt i bruk VG2:

	0	5	10	20	40	60	80	100	N
	%	%	%	%	%	%	%	%	
Andre videregående skoler - (I)	1 2	2	0	0	1	0	0	0	1 5
Yrkesorientering - (I)	2	8	4	3	3	0	0	0	2 0
Klasseromsundervisning i relaterte yrkesfag - (I)	0	3	8	10	5	0	0	3	2 9
Klasseromsprosjekt - (I)	0	3	7	7	2	0	0	4	2 3
Kvasibedrift/skoleverksted - (I)	4	5	2	5	4	3	1	1	2 5
Bedriftsbesøk - (U)	5	1 1	4	2	1	0	0	0	2 3
Arbeidspraksis i bedrift - (U)	3	0	0	6	6	6	15	5	4 1
Læring i arbeid - (U)	6	0	0	2	6	5	3	1	2 3

Forklaring til tabellen:

Klasseromsprosjekt - PTF kan gjennomføres som en mer eller mindre ordinær undervisningssituasjon i skolen, men organisert på en annen måte.

Kvasibedrift/skoleverksted - Elevene får mulighet til å utøve praktiske sider ved yrket, men med en viss skjerming fra arbeidslivets krav og forventninger. Eksempler: Elevbedrift, skolerestaurant, verksted på skolen, butikk organisert av skolen eller lignende.

Arbeidserfaring - Her blir arbeidslivet tatt i bruk som arena. Elevene gjør enkle arbeidsoppgaver, får et innblikk i yrket og knytter kontakter.

Læring i arbeid - Her blir arbeidslivet tatt i bruk som arena og her kombineres høy grad av opplevd yrkesrelevans med en eksponering for krav og forventninger fra omgivelsene.

Av tabellene kan vi lese at klasserommet i større grad blir brukt som læringsarena i VGI enn i VG2.

Tilsvarende er elevene mer ute i praksis i bedrift på VG2. Vi ser også at skolene i svært liten grad benytter seg av andre skoler i faget YFF, noe som tyder på at skolene forsøker å løse organiseringen internt, med de ressurser og den kompetansen de har selv.

Vi har ikke oversikt over hvor mange elever som bruker faget til å velge inn fellesfag eller programfag fra andre programområder i Telemark. Dette varierer mellom utdanningsprogrammene.

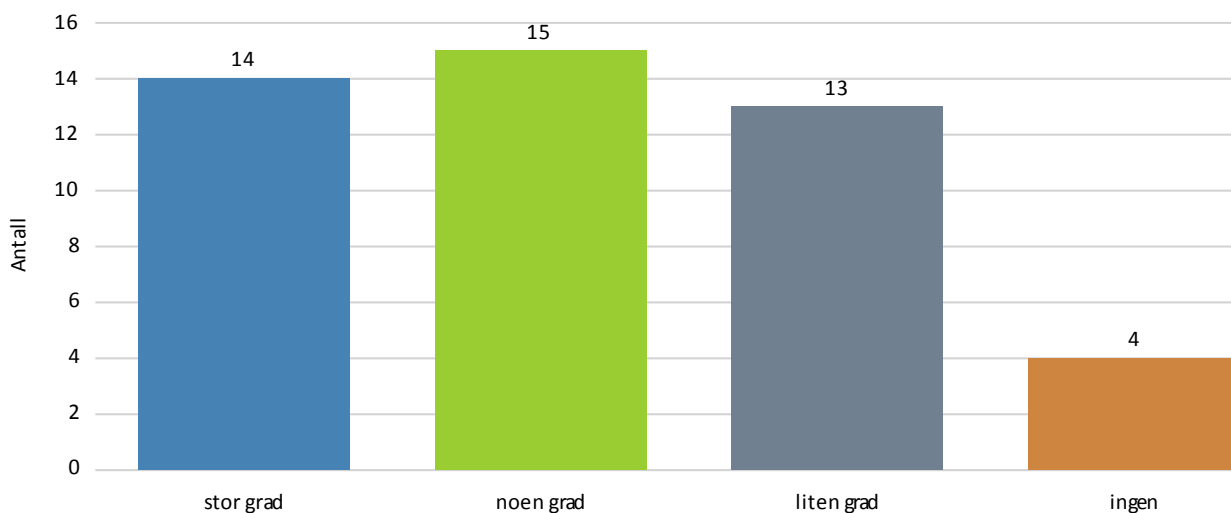
5.1.2 Lokalt samarbeid

Det lokale samarbeidet mellom skoler og arbeidsliv er i stor grad basert på enkeltpersoners faglige kontakter og nettverk som ofte er utviklet gjennom mange år. Relasjonene er preget av gjensidig tillit mellom partene, men avtalene er gjerne kortsiktige og i liten grad formalisert. Samarbeidet framstår derfor som svært sårbart. Utplassering kan være en belastning for det lokale arbeidslivet. Tiltak som kan bidra til å redusere belastningen på den enkelte bedrift krever større grad av koordinering og samordning av praksisperioder på regionalt nivå. Bedriftenes har ikke nødvendigvis kompetanse om innholdet i fagplanene. En målrettet informasjon overfor arbeidslivet er nødvendig. Det er trolig behov for økt innsats fra fylkeskommunen, i samarbeid med opplæringskontorene og fagforumene, da dette er et ansvar som vanskelig kan ivaretas av den enkelte lærer eller skole. Det vil være behov for å formalisere nettverk og avtaler med bruk for å få en bedre systemforankring.

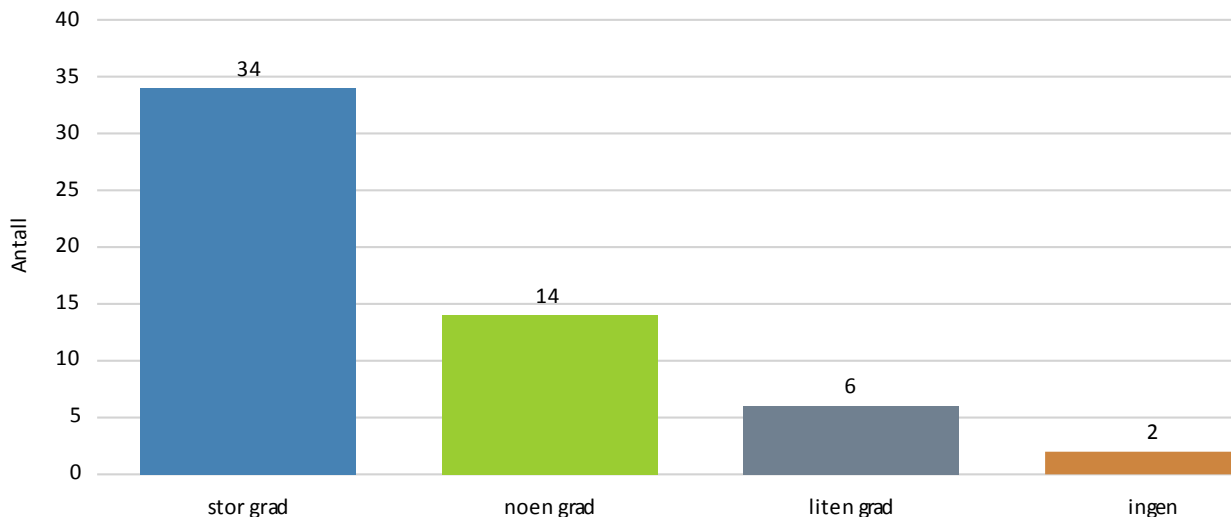
Derfor ønsker Telemark fylkeskommune å implementere en organisering av yrkes- og fagopplæringa der skolene får økt formidlings- og oppfølgingsansvar, i tråd med Vestfold-modellen høsten 2017. Modellen går i hovedsak ut på at skolens ansvar for formidling og oppfølging utvides til 4 år (2+2) og skolen «eier» eleven inntil han eller hun er i en ny aktivitet. Forankringsprosessen for å skape en tilsvarende modell i Telemark er allerede igangsatt og den vil komme til politisk behandling i løpet av våren 2017. Denne modellen vil få betydning for organiseringa av Yrkesfagligfordypning, både med hensyn til omfanget av lokalt samarbeid og til lærers tidsbruk. Modellen vil også få betydning for formidlingsprosessen etter endt opplæring i skolen.

Lærerne i vår undersøkelse svarte slik på omfanget av samarbeid med eksterne aktører på henholdsvis VG1 og VG2:

VG1:

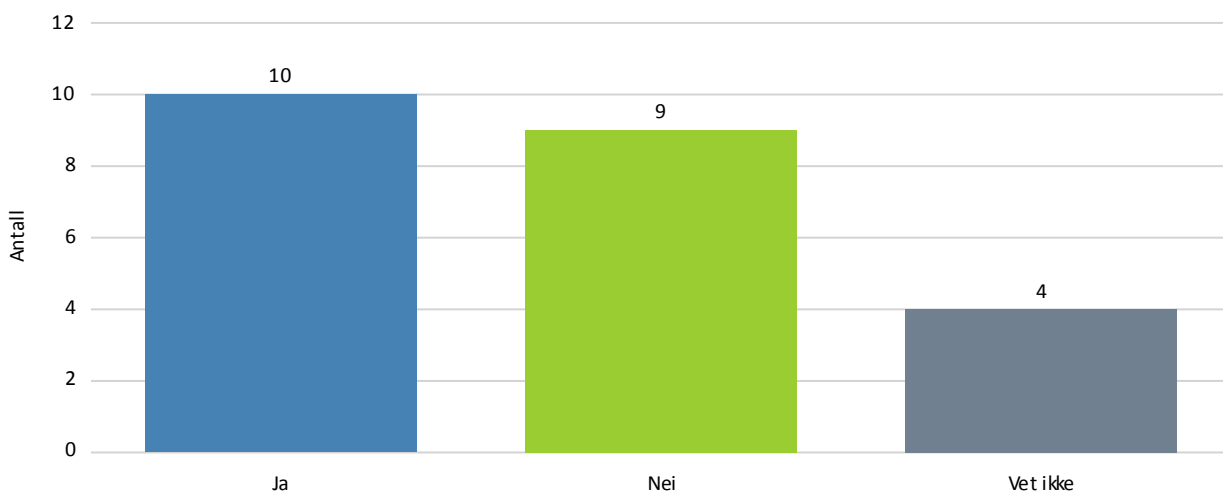

VG2:

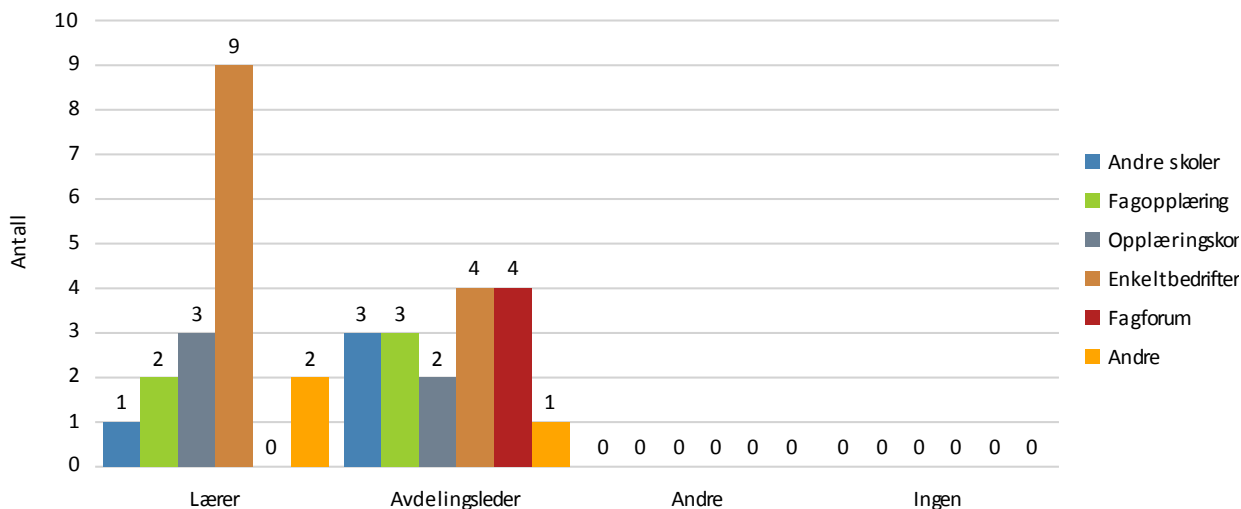
Vi ser at omfanget av samarbeid med eksterne aktører er større på VG2 enn på VG1.

Vår undersøkelse viser også at ikke alle skoler og ikke alle programområder har inngått formelle samarbeidsavtaler med bedrifter. Avdelingslederne svarte slik på spørsmål om det var utarbeidet formelle samarbeidsavtaler:

Det kan synes som at det foregår samarbeid, men at dette i liten grad er formalisert.

Avdelingsledere svarte slik på hvem i skolen som hadde ansvar for kontakt med eksterne aktører:

Det kan synes som at det er lærer som i stor grad har ansvaret for kontakt med enkeltbedrifter, mens avdelingsleder i større grad har kontakt med andre instanser som fagopplæring, opplæringskontor, fagforum mv.

5.1.3 Oppfølging av elever som er utplassert

I våre undersøkelser synes det som at elevene i ulik grad blir fulgt opp av skolen mens de er ute i praksis i Yrkesfaglig fordypning. Opplæringskontorene er opptatt av et tett samarbeid mellom lærer og bedrift i perioden eleven er ute i praksis, og opplever at denne kontakten i dag er for sporadisk, tilfeldig og for dårlig innenfor flere fagområder.

5.1.4 Timetall

Timetallet for elever er absolutt; 168 timer på Vg1 og 253 på Vg2, men det har vært mye diskusjon om timetall for lærere, også i Telemark.

5.1.4.1 Timetall elever

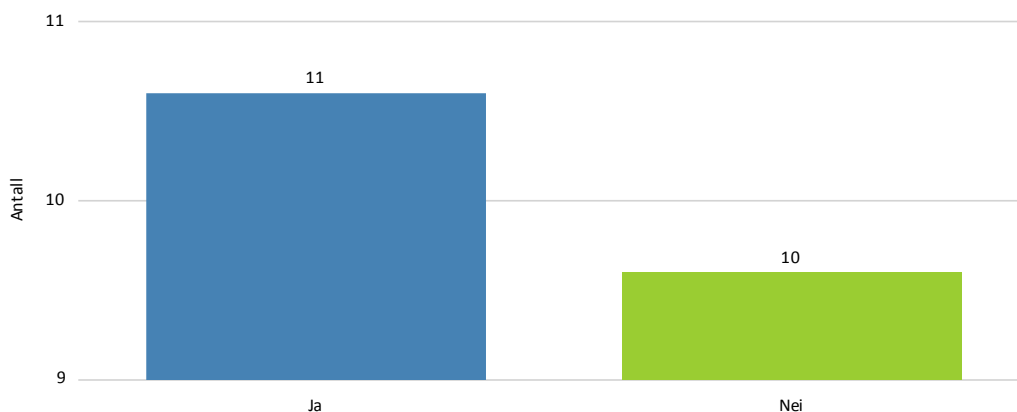
Timetallet som elevene er ute i praksis i faget Yrkesfaglig fordypning varierer fra fag til fag, skole til skole, nivå (Vg1/Vg2) og lærer til lærer. Når elevene er ute i praksis på dager med fellesfag, mister de timer i fellesfagene. Dette håndteres ulikt fra skolene sin side. Avspasering av overtimer fra praksisperioden blir også håndtert ulikt.

Rektor har det overordnede ansvaret for at elevene får det timetallet som er angitt i fagplanene, det være seg fellesfag, programfag eller Yrkesfaglig fordypning. Det forventes at skolene har et forsvarlig system for at elevene får det timetallet de har krav på i henhold til fagplanene, og at dette kan dokumenteres.

5.1.4.2 Timetall lærere

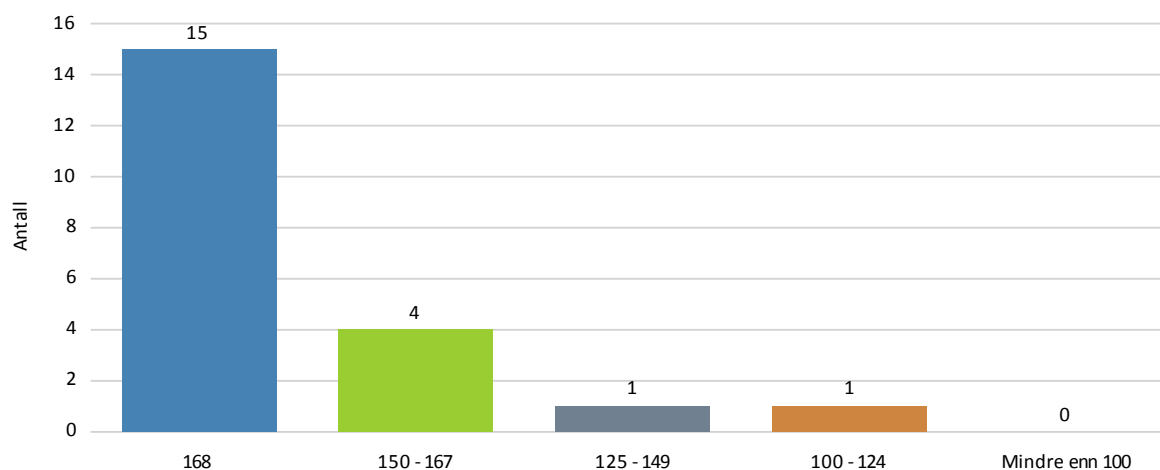
Elevtimetall er ikke nødvendigvis likt lærertimetall. Det varierer hvor mye læreren legger ned av arbeid i yrkesfaglig fordypning, både mht det å skaffe arbeidsplasser, oppfølging av elever (som igjen avhenger av antall elever), arbeid med lokale læreplaner mv. Praksisen med at elever avspaserer «overtimer», gjør også at lærere ikke har elever når elevene er tilbake i skolen. Våre undersøkelser peker i retning av at dette håndteres ulikt fra skole til skole, og fra utdanningsprogram til utdanningsprogram.

Avdelingslederne svarer slik på spørsmål om lærertimetall avviker fra elevtimetall:

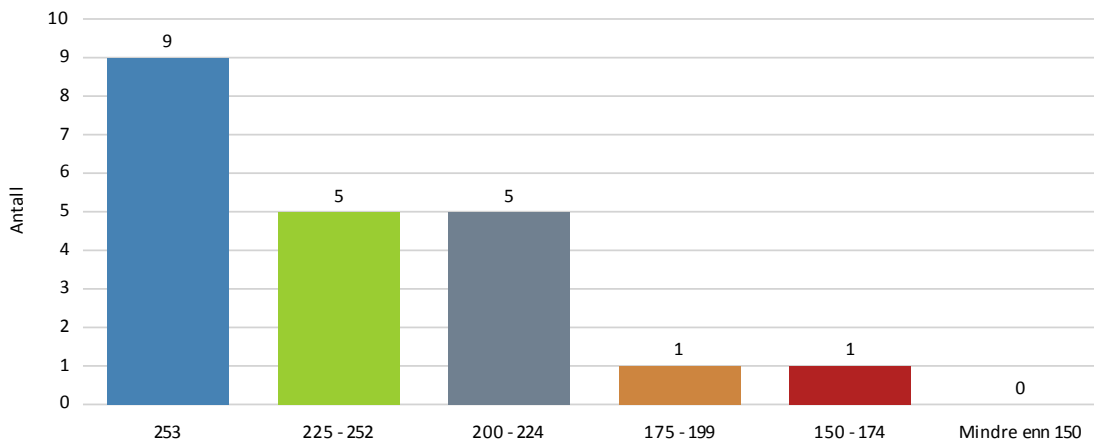

Det kan synes som at det trekkes flere lærertimer på VG2 enn på VG1. Bakgrunnen for dette er nok at elevene i større grad er utplassert i VG2. Hvor mange timer som trekkes varierer mellom skolene, utdanningsprogram og nivå.

Avdelingslederne svarer slik på spørsmål om hvor mange læretimer som blir gitt på VG1:

På VG2 fordeler det seg slik:

I sin begrunnelse for hvorfor lærere har færre timer enn sine elever, svarer avdelingslederne slik:

Navn	Antall
To eller flere fagområder er slått sammen i PTF	2
Det er få elever i gruppa	1
Avdelingsleder har overtatt noe av ansvaret	0
Bedriften har overtatt noe av ansvaret	3
Andre skoler har overtatt noe av ansvaret	0
Elevene avspaserer timer i PTF	1
Økonomi	7
Annet	1
N	10

I våre undersøkelser kan det synes som at begrunnelsen for avvik i timetall ligger i økonomi.

Rektorene er gitt fullt budsjett- og økonomiansvar for sin virksomhet. Det er også utarbeidet tilpasninger til lærernes arbeidstidsavtale gjennom forhandlinger lokalt på skolene mellom partene, med forankring i tariffavtalen for lærere; SFS 2213. Det skal tas utgangspunkt i skolens og lærerens behov - herunder tid til for- og etterarbeid. Arbeidstiden på skolen benyttes først og fremst til undervisning, annet elevrettet arbeid, for- og etterarbeid og faglig ajourføring både individuelt og i samarbeid med andre på skolen, samt kontakt med foresatte og samarbeidsinstanser. Skolens ledelse har et ansvar for å legge forholdene til rette for dette samarbeidet og implementere dette i lokal arbeidstidsavtale.

Det er derfor problematisk for skoleeier å detaljstyre skolens ressursbruk og lærernes arbeidstid. Det forventes imidlertid fra skoleeier at praksisen som noen skoler har med å kutte lærertimer mens eleven er i praksis **for å spare penger**, avvikles. Lærertimene må i stedet brukes til tettere kontakt med bedrift og til tettere oppfølging av elever mens de er ute i praksis, for å styrke innholdet i faget så vel som vurderingsarbeidet.

5.2 Innhold i lokal læreplan Yrkesfaglig fordypning

Yrkesfaglig fordypning skal normalt brukes til opplæring i kompetansemål hentet fra læreplaner VG3 for opplæring i bedrift og i skole. Det skal utarbeides lokale læreplaner basert på de nasjonale kompetansemålene. Det skal framgå av den lokale læreplanen hvilke nasjonale kompetansemål som ligger til grunn for opplæringen. Skoleeier har ansvaret for at det blir utarbeidet lokale læreplaner i det yrkesfaglige fordypningsfaget, og at opplæringen blir gjennomført i samsvar med disse læreplanene. Fylkeskommunen har ansvar for at elevene blir vurdert i forhold til kompetansemålene i de lokale læreplanene. Fylkeskommunen må legge til rette for at elevene får et reelt valg mellom flere lokale læreplaner i det yrkesfaglige fordypningsfaget.

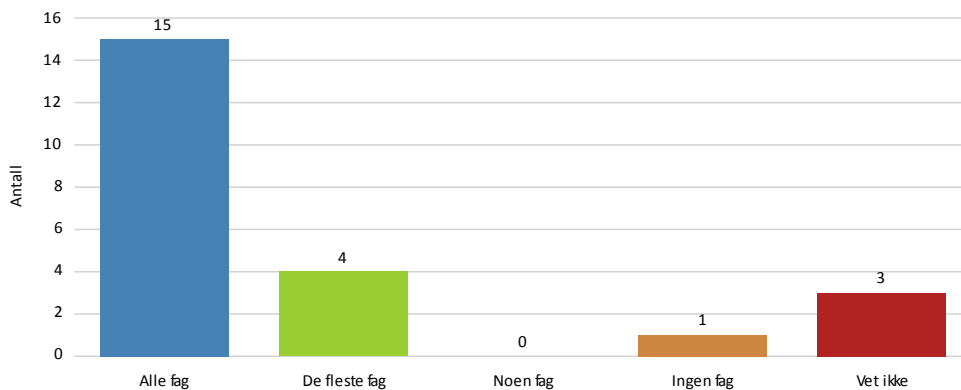
Dersom yrkesfaglig fordypning brukes til opplæring i bedrift, skal skolen ta initiativ til å samarbeide med opplæringsansvarlig i bedriften om å tilpasse de lokale læreplanene til bedrift og elev.

Skolene har ansvar for å utarbeide lokale læreplaner i yrkesfaglig fordypning. Innholdet i faget skal hentes fra læreplanene for Vg3 og tilpasses utdanningsnivået (Vg1 eller Vg2). Når en skal finne relevant innhold og relevante oppgaver i yrkesfaglig fordypning, må en derfor samarbeide tett med elevene for å tilpasse faget til deres interesser, evner og behov. En må også samarbeide med virksomhetene for å finne oppgaver elevene har lov til å utføre på arbeidsplassene. Planene skal være realistiske og gjennomførbare. Det skal utarbeides lokale læreplaner basert på de nasjonale kompetansemålene som ligger til grunn for læreplanen i yrkesfaglig fordypning. Telemark fylkeskommune har utarbeidet en mal for dette, som nå er under revisjon. De lokale læreplanene i yrkesfaglig fordypning må tilpasses nivået og formålet med faget. De lokale læreplanene skal angi hva elevene skal kunne mestre etter endt opplæring. De lokale læreplanene skal være formulert slik at de kan danne grunnlag for dialog mellom elever, lærere og aktuelle samarbeidspartnere, som lokalt arbeidsliv. De lokale læreplanene skal inneholde et kompetansemål om at elevene som del av opplæringen i yrkesfagligfordypning skal dokumentere arbeidet underveis. Den lokale læreplanen og det dokumenterte arbeidet underveis skal være et vedlegg til elevenes kompetansebevis og skal kunne legges fram når en lærekontrakt blir inngått.

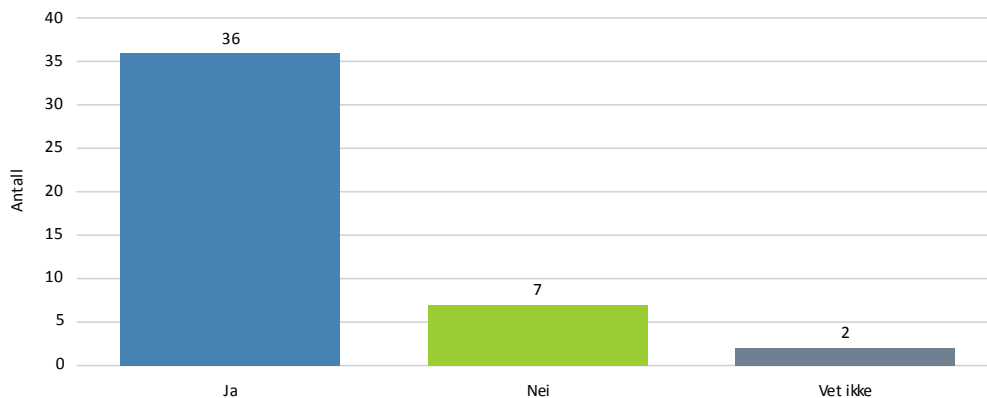
De nasjonale undersøkelsene viser at innholdet i Yrkesfaglig fordypning på VG1 og VG2 er ulikt. Yrkesfaglig fordypning i VG1 får karakter av yrkesorientering mer enn av faglig fordypning (FAFO 1). På VG2 blir det lagt større vekt på fordypning og aktiv bruk av praksisperioder i arbeidslivet (FAFO 1). Våre undersøkelser i de videregående skolene i Telemark ser ut til å sammenfalle med de nasjonale funnene, i det utplassering i bedrift har et langt større omfang på VG2.

Våre undersøkelser viser at ikke alle skoler og alle utdanningsprogram har utarbeidet lokale læreplaner i Yrkesfaglig fordypning. De fleste lærere i vår undersøkelse er kjent med, har utarbeidet og tatt i bruk lokale læreplaner. De fleste har brukt den fylkeskommunale malen, men ikke alle. Skoleeier er imidlertid i tvil om elevene får et reelt valg mellom flere lokale læreplaner i yrkesfaglig fordypning.

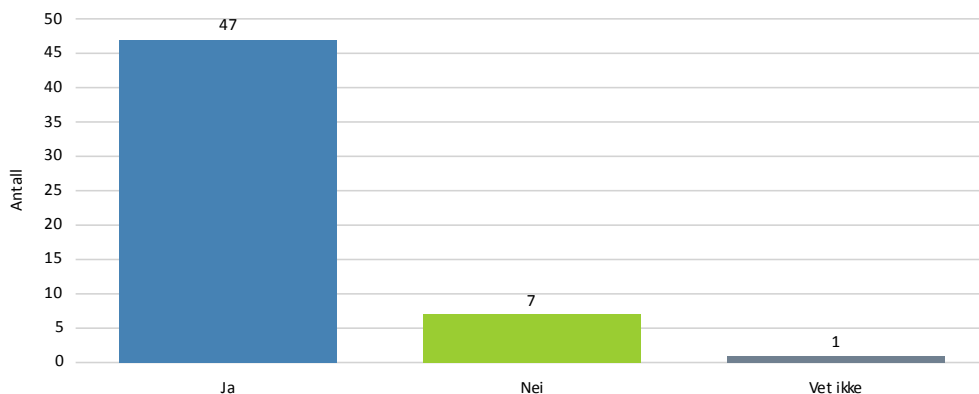
Avdelingslederne svarer slik på om det er utarbeidet lokale læreplaner i YFF:

Lærere svarer slik på om det er utarbeidet lokale læreplaner på VG1:

Og slik på VG2:

Undersøkelsene våre så vel som nasjonalt viser at bedriftene i svært liten grad har vært involvert i samarbeid omkring utarbeidelse av lokale læreplaner. Det kan synes tilfeldig hvilket ansvar bedriftene har med hensyn til innholdet i Yrkesfaglig fordypning.

Alle yrkesfaglige utdanningsprogram har et fagforum i Telemark, der deltakerne består av representanter fra skole, bedrift, opplæringskontor, prøvenemnd og fagopplæring. I retningslinjene for fagforumene er det spesifisert hvilke oppgaver disse skal ha. I denne sammenheng er det viktig å trekke fram at forumene skal drøfte og fremme forslag om:

- Endringer i læreplaner og læreplananalyse
- Gjennomgående dokumentasjon av læreprosessen i hele opplæringsløpet
- Vurdering av elevens arbeid i skole og bedrift
- Hva bedriftene kan forvente at elevene skal kunne før de kan ut i praksis
- Avklare skolens og bedriftenes forventninger til hverandre når elevene er ute i bedrift/praksis
- Kvalitetssikring av bedrifter som skal ha elever i praksis

5.3 Vurdering

De generelle bestemmelsene om vurdering er fastsatt i forskrift til opplæringsloven kapittel 3.

Det er skolen som har ansvaret for både underveisvurdering og for å sette standpunkt karakter som er sluttvurdering for Yrkesfaglig fordypning.

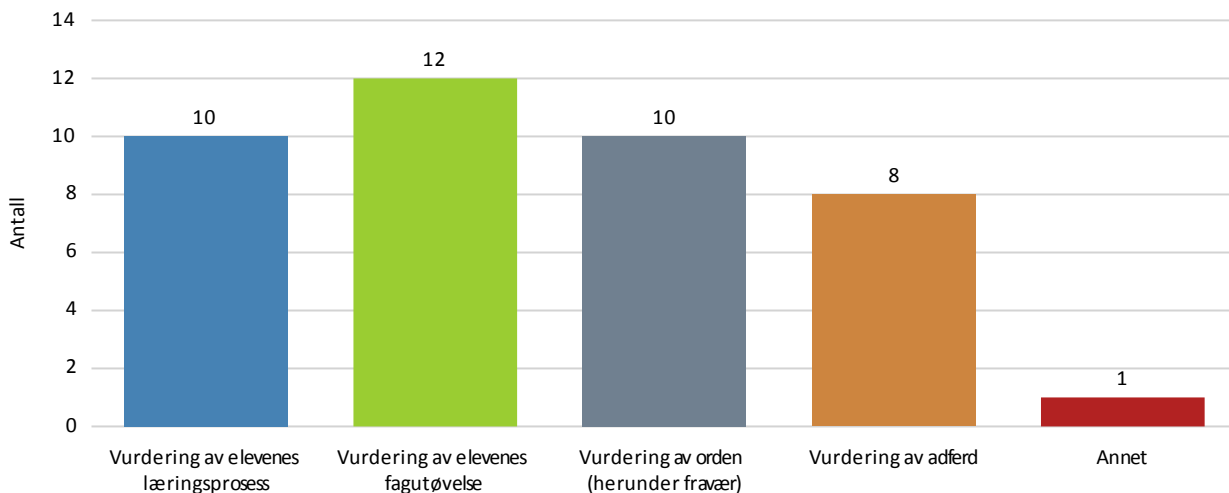
Dersom Yrkesfaglig fordypning brukes til opplæring i bedrift, er det viktig at skolen samarbeider med opplæringsansvarlig i bedrift om vurdering.

Forskriftsteksten om vurdering er endret. Det slås fast at det er skole/lærer som har ansvaret for underveis- og sluttvurdering av eleven. Praksis har variert mye. Ved noen skoler er vurderingen av eleven overlatt til bedriften. En slik uklar ansvars plassering er uheldig, og det har dessuten gjort at lærerne har vært mindre tilstede og svakere tilknyttet bedriftene.

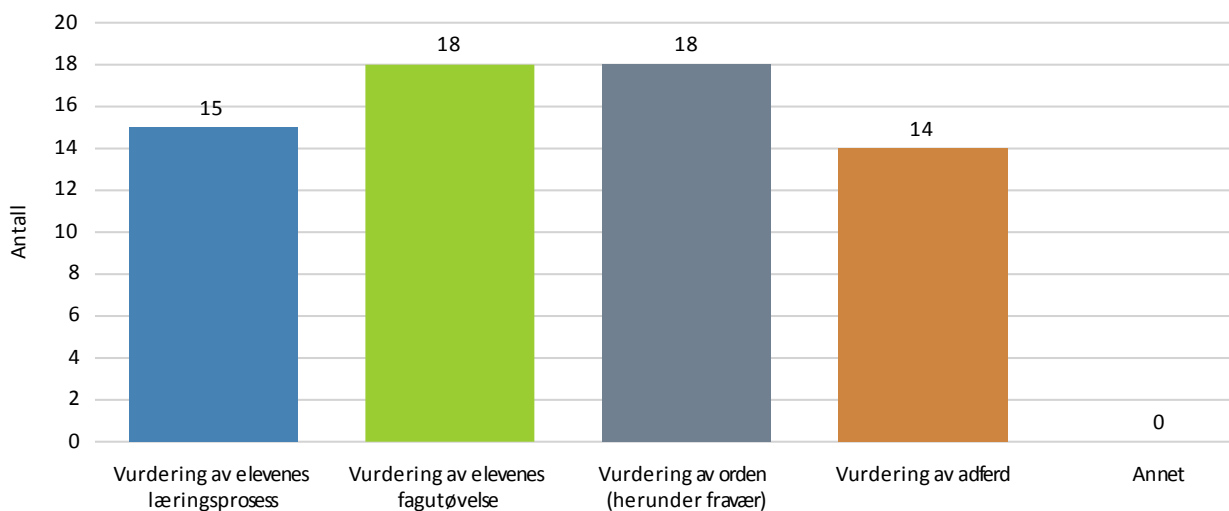
Elevene skal ha både underveisvurdering og sluttvurdering i yrkesfaglig fordypning (OL kap. 3). Utfordringene er at det er mange aktører i faget (flere instruktører i bedrifter, lærere ved flere skoler, ansvarlig lærer mv). Det er forskjellig vurderingskultur i bedrift og skole, og kanskje mellom skoler. Vurderingskriteriene og vektleggingen av disse kan variere. Elevens medvirkning i vurderingsarbeidet er helt sentralt i faget, da de selv må sørge for dokumentasjon og videreformidling av egen kompetanseutvikling som grunnlag for vurderingen. Det er et utfordrende samspill mellom underveisvurdering (daglig i bedrift eller en annen skole), halvårsvurdering (i skolen) og sluttvurdering (standpunkt i skolen). Sluttvurderingen har også spesielle utfordringer dersom læringen foregår i «perioder» eller i emner som består av flere lærefag, på flere arenaer og med mange ulike aktører. I samarbeid med bedrifter om yrkesfaglig fordypning viser det seg ofte at bedriftene ønsker vurderingsskjemaer med vekt på nøkkelkvalifikasjoner (de som i hovedsak går inn i dialogen om annen utvikling, eller i karakteren for orden og oppførsel).

Våre undersøkelser viser at bedriftenes deltakelse i vurderingsarbeid varierer, men de fleste bedrifter deltar i en eller annen form. På spørsmål om på hvilke områder bedriftene deltar i vurderingsarbeidet på hhv VG1 og VG2 svarer lærerne:

VGI:

VG2:

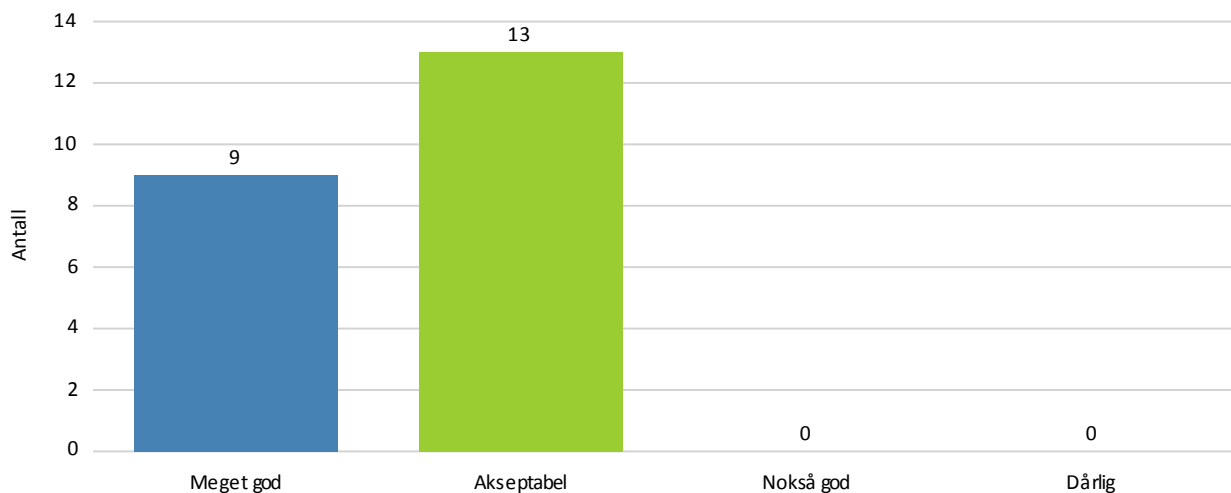
For å få til en bedre vurderingspraksis må det satses på tiltak for å øke samarbeidet mellom skole og bedrift. Vurderingsarbeidet i faget Yrkesfaglig fordypning må også knyttes opp mot videreføring av satsing på vurdering for læring og oppfølging av Hovedutvalg for kompetanse sak 47/16 Strategidokument - Vurdering for læring - Telemark fylkeskommune,

5.4 Dokumentasjon

Det kreves god dokumentasjon for å vite hva elevene faktisk har jobbet med og lært seg. Det kreves både innsyn og oversikt for de mange aktørene. Den lokale læreplanen og det dokumenterte arbeidet underveis

skulle tidligere være et vedlegg til elevenes kompetansebevis og skulle kunne legges fram når en lærekontrakt blir inngått. Denne bestemmelsen er nå tatt ut av forskriften. Dette kan tolkes som at dokumentasjonskravet er blitt mindre, men skoleeier ser det som formålstjenlig at ordningen fortsetter. Det er vesentlig at innholdet i faget Yrkesfaglig fordypning er dokumentert når eleven søker læreplass, da eleven har store valgmuligheter mht fagplanmål fra VG3 nivå.

På spørsmål om kvaliteten på dokumentasjonsarbeidet svarer avdelingsledere:

På spørsmål om hvem som har ansvar for dokumentasjon svarer lærere:

VG1:

	Skole	Avdelingsleder	Lærer	Elev	Bedrift	N
Kompetansebevis	27	6	17	2	0	41
Læreplan	9	14	37	7	1	44
Læringsprosess	2	2	36	24	14	44
Selve fagutøvelsen	2	0	32	19	15	42
Sluttvurdering	2	0	40	8	13	43

VG2:

	Skole	Avdelingsleder	Lærer	Elev	Bedrift	N
Kompetansebevis	38	6	27	3	3	53
Læreplan	12	9	47	10	2	53
Læringsprosess	9	4	44	29	14	52
Selve fagutøvelsen	4	0	34	23	24	52
Sluttvurdering	8	0	48	6	19	53

Resultatene tyder på at ansvarsforholdet omkring dokumentasjon er uklart. Det er ingen tvil om at sluttvurdering i faget er faglæreres ansvar, og det kan se ut til at arbeidsutførelsen i bedrift er trukket inn i

vurderingsarbeidet, men vi er usikre på om dette i tilstrekkelig grad blir dokumentert. Det er ønskelig å formalisere dokumentasjon av selve fagutøvelsen mens eleven er i praksis i bedrift, og ikke bare dokumentasjon av orden og adferd. Denne dokumentasjonen er en del av elevens læringsprosess og lærers grunnlag for sluttvurdering i faget.

5.5 Andre problemstillinger

5.5.1 Internasjonalisering

Yrkesfaglig fordypning kan gjennomføres som ledd i internasjonalisering av fag- og yrkesopplæringen. (Eks: Leonardo da Vinci-programmet, «Gjør det» - Tyskland) Internasjonalt samarbeid har i liten grad vært knyttet direkte til faget Yrkesfaglig fordypning i Telemark. Faget gir likevel muligheter til samarbeid med bedrifter og virksomheter i utlandet. Læringsperioder i bedrifter krever et godt forarbeid, og det er viktig å ha avklart hvilke begrensninger som ligger i lover og regler før avtale inngås. Det er også viktig å avklare begrensninger for arbeidsutførelse der elevene er under 18 år. Internasjonalisering blir ikke behandlet nærmere i dette dokumentet. Det vises i stedet til egen sak om Internasjonalisering i videregående skoler i Telemark, Hovedutvalg for kompetanse sak 10/16 Strategi for internasjonalisering av videregående opplæring i Telemark fylkeskommune 2016 – 2019.

5.5.2 Opplæring i fag fra de studieforbereende utdanningsprogrammene

Timer i Yrkesfaglig fordypning kan brukes til fellesfag fra VG3 påbygning til studiekompetanse, fellesfag i fremmedspråk eller programfag fra de studieforbereende utdanningsprogrammene. Når timer fra Yrkesfaglig fordypning nyttes på denne måten gjelder kompetansemål og timetall for disse valgte fagene slik de er fastsatt i Læreplanverket for Kunnskapsløftet. Når timetallet i valgte fag er lavere enn timene som er satt av til yrkesfaglig fordypning, må resten av timene brukes til yrkesfaglig fordypning fra eget utdanningsprogram.

Det er vesentlig at skolene har gode systemer for ivaretagelse av elevenes timetall i yrkesfaglig fordypning også for disse elevene, og at rutiner for innhold, vurdering og dokumentasjon for eventuelt resttimetall er ivaretatt. Mangel på timer kan resultere i vansker ved overgang til VG3, i skole så vel som i bedrift.

6. Tiltak

6.1 Organisering

6.1.1 Lokalt samarbeid

Skoleeier ønsker å utvikle en ny modell for samarbeid, i tråd med Vestfold-modellen, som tydeliggjør skoleeier, skole, fagopplæring, fagforum og opplæringskontorenes rolle i yrkes- og fagopplæringen, som legges

fram for politisk behandling i mars 2017. I den nye modellen vil skolene få større ansvar for formidling, og rollene til de ulike aktørene vil få en tydeligere karakter.

6.1.2 Timetall

Skolene må ha et forsvarlig system for å kunne dokumentere at elevene får det timetallet de har krav på i henhold til fagplanene.

Praksisen med å kutte lærertimer mens eleven er i praksis, for å spare penger, avvikles.

6.2 Tiltak mht innhold i lokal læreplan – Yrkesfaglig fordypning

Det skal utarbeides lokale læreplaner basert på de nasjonale kompetansemålene som ligger til grunn for læreplanen i yrkesfaglig fordypning. Telemark fylkeskommune har utarbeidet en mal for dette, som for tiden er under revisjon, som skal benyttes. De lokale læreplanene i yrkesfaglig fordypning må tilpasses den enkelte skoles muligheter, nivået og formålet med faget. De lokale læreplanene skal angi hva elevene skal kunne mestre etter endt opplæring.

Med utgangspunkt i de lokale læreplanene må disse tilpasses den enkelte elev, og ivareta elevens rett til valg av innhold i Yrkesfaglig fordypning. Den må også tilpasses bedriftens muligheter til opplæring i de ulike kompetansemålene. De kompetansemålene som skolen selv ikke kan dekke utover dette, må søkes ivaretatt gjennom samarbeid med andre skoler.

Derfor må den individuelle læreplanen inneholde følgende elementer:

- samarbeidsavtale mellom skole og bedrift på individnivå
- organisering av faget, elevens forpliktelser, skolens forpliktelser og bedriftens forpliktelser
- konkretisering av kompetansemål
- vurderingskriterier, kjennetegn på måloppnåelse
- elevens periodeplan
- elevens logg
- elevens rapport
- elevens egenvurdering
- tilbakemeldingsskjema fra bedriften
- lærerens vurderingsskjema.

Skoleeier tar initiativ til å revidere eksisterende mal i tråd med dette.

6.3 Tiltak vurdering

En individuelt tilpasset læreplan, med tilhørende vurderingskriterier, se over, vil tydeliggjøre bedriftens, lærers og elevens ansvar. En god læreplan vil svare på utfordringene skissert innenfor vurdering. For å få en mest

mulig lik praksis med hensyn til vurdering innenfor de ulike utdanningsprogrammene og nivåene, bør læreplanene og tilhørende læringsmål og vurderingskriterier drøftes i fagforumene.

6.4 Tiltak dokumentasjon

Dersom tiltakene nevnt i punkt 6.2, med tilpassing av lokal læreplan på individnivå gjennomføres, vil dette også svare på utfordringene med dokumentasjon.

Ansvar for å utarbeide dokumentasjon:

- Sluttdokumentasjon (vedlegg til kompetansebevis – lokal læreplan) er skolens ansvar
- Sluttvurdering i faget: Når dokumentasjonen skal være grunnlag for sluttvurdering i faget er det lærerens ansvar å skaffe tilstrekkelig dokumentasjon og å arkivere til etter en ev. klagefrist. Det kan også innebære innhenting av dokumentasjon fra bedrifter eller andre skoler.
- Dokumentasjon av elevens læringsprosess: Eleven har ansvaret for å utforme og arkivere dokumentene. Det samme gjelder dokumentasjon som kan ha betydning i overgangen mellom nivåer i opplæringen.
- Dokumentasjon av selve fagutøvelsen: Inngår i bedriftens eller skolens kvalitets- og internkontrollsystem, og skal arkiveres i samsvar med interne prosedyrer. Dersom elevene skal trekke dette inn i sin egen dokumentasjon må det avtales med dokumentasjonseieren.

6.5 Ansvarsfordeling Yrkesfaglig fordypning:

Skoleeiers ansvar	Skolens ansvar	Fagforum	Bedriftens ansvar
Planverk	Informasjon	Informasjon om muligheter	Informasjon om muligheter.
Partnerskapsavtaler	Organisering	Koordinering	Gjennomføring
Påse at skolene har utarbeidet lokal læreplan	Lage lokal læreplan i samarbeid med bedriften	Følge opp lokale læreplaner	Relevante oppdrag i hht læreplan
Påse at opplæring blir gitt i hht læreplan	Opplæring i hht læreplan	Drøfte og samordne læreplan	Opplæring i gitte kompetansemål i hht læreplan
	Søknadsprosess	Informasjon/koordinering	Motivasjon
	Kontrakt		HMS

Påse at elevene blir vurdert i henhold til kompetansemålene i de lokale læreplanen	Undervisvurdering Sluttvurdering	Drøfte vurderingskriterier	Undervisvurdering i relevante kompetansemål Fravær og orden i praksisperioden
--	-------------------------------------	----------------------------	--

7. Grunnlagsdokumenter

Læreplan for Yrkesfaglig fordypning (Udir – august 2016): <http://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/finn-lareplan/yrkesfaglig-fordypning/>

Retningslinjer for Prosjekt til fordypning – (TFK Styringsdokument 4/2013)
<http://www.telemark.no/Media/Files/Utdanning/Elevinfo/Retningslinjer-for-PTF-faget>

Forskrift om Prosjekt til fordypning (Udir – 2007) (Læreplan)

Endring av forskrift: Yrkesfaglig fordypning for de yrkesfaglige utdanningsprogrammene (YFF), Udir 8.04.2016
<http://www.udir.no/Lareplaner/Veiledninger-til-lareplaner/Prosjekt-til-fordypning---Kunnskapsloftet/>

Høring - Forslag til endring i prosjekt til fordypning for videregående trinn 1 og 2, yrkesfaglige utdanningsprogram (Udir - 2014) (Nytt navn *Fordypningsfag*)

VG3 læreplaner i aktuelle lærefag

Veileder Prosjekt til fordypning (Udir – 2011)

Opplæringsloven kap. 3 (Vurderingsforskriften)

Vedtak i sak 47/16 Hovedutvalg for kompetanse: [Strategidokument - Vurdering for læring - Telemark fylkeskommune](#)

10/16 [Strategi for internasjonalisering av videregående opplæring i Telemark fylkeskommune 2016 – 2019](#)

Gjeldende retningslinjer for «Føring av vitnemål og kompetansebevis for videregående opplæring i kunnskapsløftet»

Fag- og timefordelingen for grunnskole og videregående opplæring i kunnskapsløftet (Vedlegg I til rundskriv Udir-01-2015)

Lokal læreplan i PTF-faget (NB under revisjon) <http://www.telemark.no/Media/Files/Utdanning/Elevinfo/Lokal-laereplan-i-PTF-faget-justert-mal-PDF>

Vedlegg til kompetansebevis <http://www.telemark.no/Media/Files/Utdanning/Elevinfo/Eksempelmal-for-vedlegg-til-kompetansebevis-PTF-faget>

Prosjekt til fordypning - første delrapport, FAFO, 2008
<http://www.udir.no/Tilstand/Forskning/Rapporter/FAFO/Prosjekt-til-fordypning-delrapport-1-2008/>

Prosjekt til fordypning - mellom skole og arbeidsliv, FAFO, 2010
<http://www.udir.no/Tilstand/Forskning/Rapporter/FAFO/Prosjekt-til-fordypning---andre-delrapport/>

Prosjekt til fordypning øker elevenes motivasjon, FAFO 2012
<http://www.udir.no/Tilstand/Forskning/Rapporter/FAFO/Prosjekt-til-fordypning-oker-elevenes-motivasjon/>

Arbeidstidsavtale for undervisningspersonale: SFS 2213 - Undervisningspersonalet i kommunal og fylkeskommunal grunnsopplæring - for perioden 1.8.2015 - 31.12.2017